

LEFÖDELTE SZÜRKE EMINENCIÁSOK

Szabó M. István

A magyar energiavilág disszonáns hangjainak korrigálásáról és független szakmai fellegvár szerepről álmódott a Magyar Energia Hivatal (MEH), de alapítása óta inkább a béna kacsza intézményi megfelelőjeként működik. Döntései zsebbevágóak ugyan, de Medgyessy Péter kormányzása óta a érdekérvényesítő képességük egyre súlytalanabb. A fontosabb ügyek a Puch László, majd a Podolák György vezette parlamenti gazdasági bizottság kontrollja alá kerültek. Tizenöt éves lett egy olyan intézmény, amelynek eddig főként csak kudarc jutott.

Az asztalnál némán ült a lemondott elnök. Zsebében ott lapulhatott akár az állami kitüntetés is, de látszólag nem vette zokon, hogy erről sem kérdezte őt senki. Szeptember végén, egész napos konferencián ünnepelte tizenöt éves fennállását a Magyar Energia Hivatal. Az alapítás óta eltelt időszakot, de főként a szektorra váró feladatokat átbeszélni hivatott rendezvény azonban - mely kimondatlanul is Horváth J. Ferenc utolsó elnöki fellépése köré szerveződött - nem sikerült túl ünnepélyesre. Az eredetileg október végén nyugállományba készülő Horváth helyzetét a tavasszal nagy nyilvánosságot kapott hivatali botrányok ugyanis annyira tarthatatlanná tették, hogy július 22-én már csak a lényegében azonnali - igaz, következmények nélküli - elvonulás lehetősége maradt meg számára. Horváthnak a hatéves elnöki ciklus és négy évtizedes államigazgatási karrier tisztes lezárása előtt két hónappal kellett távoznia abból az intézményből, melynek szinte alapítása óta első vagy második számú vezetője volt.

Megkérték, hogy menjen

Horváth J. Ferenc idő előtti lemondása mögött egy gázpiacot és egy árampiacot befolyásoló botrány áll. Előbbi az Emfesz egydolláros eladásaként lett ismert a médiában, utóbbi pedig az áramszolgáltatókra kirótt bírság kedvezményezettjeinek elnöki hatáskörben történt módosításával kapcsolatos.

A hazai földgázpiac mintegy negyedét uraló Első Magyar Földgáz és Energiakereskedelmi és Szolgáltató Kft. (Emfesz) két vezető alkalmazottja május elején egy dollárért lényegében lecserélte a cég tulajdonosát, és ehhez az akcióhoz a MEH elnöke egyetlen munkanap alatt szakhatósági jóváhagyást is adott. Ennek köszönhetően az ukrán milliárdos céget egy olyan kis svájci offshore-vállalkozás szerezte meg, amely mögött bizonyíthatóan csak egy Seychelle-szigeteki cég áll. A tulajdonosváltás módszere és a történésekre szokatlanul gyorsan érkező hivatali jóváhagyás mögött többen nemcsak hogy az erőteljes orosz érdekérvényesítési szándékot sejtik, de azt is, hogy az ügy zökkenőmentes lebonyolításáért a hivatali elnöknél is biztosra kellett menni. Horváth J. Ferenc állítja: az effajta fejtegetések

miatt jelentette fel az *index.hut*, és eltökélten készül az akár évekig elhúzódó pereskedésre. Az Emfesz-eladással kapcsolatban az kétségtelenül szokatlan eseménynek számít, hogy nemcsak egy távirati irodának elküldött rövid közleményt, hanem egy, a hivatal honlapjára kisserkesztett, igen részletes indoklást tett közzé a MEH, melyben főként az ellátásbiztonsággal érvelt a gyors döntés mellett. Bár júniusban első fokon a Fővárosi Bíróság jogszerűnek mondta ki a tulajdonosváltást, a helyzet annyira átláthatatlannak bizonyult, hogy a Nemzeti Nyomozó Iroda azóta is nyomoz. Nemrég házkutatást tartottak az Emfesz irodájában, s a cég vezetőjét, Góczy Istvánt őrizetbe vették, majd egy napos fogva tartás után kiengedték, azzal a feltétellel, hogy Budapestet nem hagyhatja el.

A MEH-elnök lemondásának másik okát - van, aki szerint az utolsó cseppet a pohárban - az áramszolgáltatókra túlszámlázás miatt áprilisban kirótt fizetési határozat júniusi, elnöki felülírása jelentette. A négy áramszolgáltatóra (Elmű, Émász, E.On, Démász) kirótt több milliárd forint nagyságrendű visszafizetési kötelezettséget azért rendelte el a MEH, mert a cégek a villanyszámlák bizonyos tételeiben a megengedettnél magasabb árrést alkalmaztak. Ilyesfajta határozatra a hivatal életében volt már korábban is példa, de a most visszafizetendő összeg rekordméretűnek számít. Az áprilisi MEH-döntés a pénz mintegy hatvan százalékát közvetlenül a megkárosított fogyasztóknak ítélte, a többit a rászorulóknak kellett volna az áramszolgáltatóknak visszafizetniük. Egy-egy fogyasztóra vetítve ez nagyjából ötszáz forint jóváírásával történt volna meg, de június közepén Horváth módosított a határozaton: a négy áramszolgáltató inkább a krízisalapba fizessen be mintegy ötmilliárd forintot. A határozat felülírásának körülményeiről hivatalosan semmi nem került nyilvánosságra, azonban vélhetően nem túl merész az a feltételezés, hogy az ötlet nem az elnöktől, inkább az energetikai tárca vagy a Miniszterelnöki Hivatal egy megfelelően magas rangú tisztviselőjétől származik. Arra a kérdésre azonban, hogy a döntéseihez erős függetlenségi jogosítványokkal felvértezett elnök miért dugta önként hurokba a fejét, nincs válasz. Horváth csak azt ismerte el, hogy bár a hivatalos verzió szerint maga kérte idő előtti felmentését, előzőleg megkérték erre a szívességre is.

A SYMA csarnokban celebrált összejövetelen a többség méltóbb búcsúztatásra számított. „Olyanra, ami egy szakmailag makulátlan hivatalnoknak kijár.” De volt, aki inkább azt nem értette, hogy ha egyszer „az öreget szakmai hibák miatt takarították el az útból”, akkor Hónig Péter energetikai miniszter miért adott át neki aznap érdemei elismeréseként állami kitüntetést (a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét).

Tabula Regulator

Az 1994 őszen létrehozott Magyar Energia Hivatalhoz hasonló szabályozó hatóságok már mintegy száz éve működnek Amerikában. Az alapvetően monopóliumellenességre és piacvédelemre létrehozott, ún. közszolgáltatási bizottságok (Public Service Commission) például a gáz-, víz-, közmű- és telekommunikációs szolgáltatások területén töltöttek be fontos és maradandó pozíciót. Az állami szintű energetikai regulátorok történetét az 1920-ban a Kongresszus által létrehozott Federal Power Commissionnel (FPC) indítja a szakirodalom, mely az USA vízenergia-projektjeinek szövetségi kontroll alá helyezését célozta. Ma is az amerikai példa tekinthető az egyik legjobb gyakorlatnak, mert a hatóságot megfelelő hatalommal, ugyanakkor politikai és pénzügyi függetlenséggel és átláthatósággal ruházza fel.

A MEH alapítása akkor vált szükségsszerűvé, amikor a hatalom az energetikában is az ajánlatos privatizáció mellett döntött. Az első lépést a trösztök 1992-ben megkezdett

szétbontása, majd részvénytársaságokba szervezése jelentette. A legnagyobb ugrásként azonban Suchman Tamás vitatott előjelű ténykedését tartják számon, aki a privatizációt felügyelő tárca nélküli miniszterként 95 márciusában arra kapott megbízatást, hogy az energetikai szektorból mindent - kivéve az országos gerinchálózatot és a paksi atomerőművet - értékesítsen.

Horváth J. Ferenc ma is alapvető fontosságúnak látja, hogy akkor végre megállapították a cégek pontos működési területét, és egyértelműen rögzítették eszközállományukat. Azt pedig már a piacot ma alapvetően meghatározó E.ON-nál és MVM-nél tették hozzá, hogy a privatizáció során a vevők alapvetően nem eszközanyagot vásároltak, hanem piacot, területet - és olykor szaktudást.

Az állami monopóliumot a 90-es évek közepén felváltó magánbefektetők olyan szabályozó intézményt igényeltek, melynek az a legfontosabb szerepe, hogy transzparens, kiszámítható szabályalkotóként védje a szerződésekbe foglalt üzleti érdekeket. Az állam viszont egy olyan szervezetet akart, amely képes egységes rendszerben tartani a sokszínűvé váló szektort. Így elméletileg két gyeplő is került a hivatal kezébe; a szárazakat az engedélyezési rendszer feltételeinek kidolgozása (elsőként lényegében a kalandortőke kizárását kellett biztosítani) és az árszabályozási funkció betöltése adta. Utóbbi viszont eleve korlátozott volt (mivel a központilag szabályozott tarifák szerint működő rendszerben hatóságilag maximált ára volt a termékeknek), s lényegében azt jelentette, hogy a szakminiszter által bejelentett árakhoz az árképzési módszertant, az ellenőrzést és a szakmai, árhatósági előkészítő szerepkört kellett a MEH-nek vállalnia.

A MEH önmagában nem hibáztatható, amiért nem volt problémamentes sem az áram-, sem a földgázszektor liberalizációja. Hatvani György (1997 és 1999 között volt a hivatal elnöke) ráadásul azt állítja: csak idea, hogy a MEH mindent egy csapásra meg tudna oldani. „A piacnyitás sem old meg mindent, és az se, ha minden transzparenssé válik” - magyarázta. Szerinte ma is mindenekfelett erős állami kontroll kell, olyan, „aminek a stratégiai célok irányába kell tudni vinnie a piacot”. Az energiapolitika e definíciójának lényege az, hogy legyen biztonságos az energiaellátás és az energia árát az emberek meg tudják fizetni.

Az energiaipari társaságok szabályozásának első korszaka 2002-ben lezárult, miközben a másodikra, az energiapiac megnyitására a felkészülés lényegében már 1999-től megkezdődött. Az áramszektor 2003. január 1-jétől fokozatosan, több lépésben váltott, a földgázpiac új működésének szabályozási feltételei pedig egy évvel később teremtődtek meg. Ezek a változások a szektor átalakulása mellett azt is magukkal hozták, hogy a szabályozórendszer működése érdekében a hivatalban drasztikusan megnőtt a napi döntéshozatal mennyisége. (Az energiaszolgáltatók és a fogyasztók 11 500-nál is több vitás ügyében kellett vizsgálatot indítaniuk.) Egyre több hatáskört ruháztak át a hivatalra, ám az intézmény mozgásteret és hatalma csak elvileg növekedett. Az új jogszabályok gyakorlati alkalmazása - és akár kikényszerítése - persze függött a hivatal vezetőjétől is. Szakmaisága alapkövetelmény volt, ahogyan az aktuális hatalom iránti lojalitása is. Ez a műegyetemi professzor Szabó Imrére éppúgy igaz, mint a most elnökké választott Matos Zoltánra.

Tűzoltók bonyolult hierarchia nélkül

Ma már egyértelmű, hogy „a hivatalnak olyan független szakmai fellegvárnak kellett volna és kellene ma is lennie, ami egy versenypiaci regulátortól elvárható” - fogalmazott az egyik

meghatározó energiapiaci intézmény magas pozícióban lévő szakembere, aki szerint az sem titok, hogy ezt a hivatal az elmúlt években is legfeljebb részben tudta teljesíteni. Az uniós csatlakozás, valamint az ágazati piacnyitás olyan mértékű jogalkotási dömpinget igényelt, amit egy, a MEH-nél magasabb szintű szervezet vélhetően könnyebben és kevesebb politikai kényszerkompromisszummal oldhatott volna meg. A magyar kormányzati szerkezetátalakítás azonban csak egy érvet ismert: a MEH szakembereinek legalább rálátásuk van arra, hogy energetikai jogszabály-előkészítés címén mi kerül a miniszter (vagy a kormány) elé. Az pedig, hogy mi kerül ki, más kérdés.

A már nyugdíjba vonulása előtt megírt önéletrajzában Horváth fontosnak tartotta kiemelni, hogy a MEH ma is „100 fő körüli létszámmal, bonyolult hierarchikus felépítés nélkül működik, ahol az egyes ügyek előrehaladását az előadótól az elnökig nem akadályozza felesleges bürokrácia”. A maga területén hasonló szabályzó funkciókat betöltő Nemzeti Hírközlési Hatóság vagy a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete 400-500 fős apparátusához képest a MEH létszáma szűkös. Akkor is, ha a kicsi, gyors és rugalmas szervezet ideája végigkíséri a hivatal egész történetét. Igaz, itt azt is komoly eredményként tartják számon, hogy az utóbbi évek államigazgatási létszámnyírásai őket alig-alig érintették.

Noha nincs leírva, a MEH mégis fontosnak tartja, hogy minden energetikai jogszabály első tervezetét ők dolgozzák ki. Az eredeti elvárás szakmai egyeztetésről szólt, mégis gyakorlattá vált, hogy minden energetikai törvény, kormány- és miniszteri rendelet előkészítése, valamint első verziójának kidolgozása a hivatalra hárul. A hivatalnokok így hol jogszabály-előkészítéssel, hol pedig napi határozatokkal foglalkoznak. S mivel mindig a fontosabbat veszik előre, jószerével fel sem tűnt senkinek, hogy munkájuk leginkább a folyamatos tűzoltáshoz volt hasonlítható. A mostani jogszabály-előkészítési feladatok eredményességét (és értelmét) megvizsgálva azonban ennél is aggasztóbb a kép. A villamosenergia-törvény legutóbbi módosításakor például a hivatali szakemberek hiába próbálták javaslataikkal a tervezetet jobb állapotba hozni, azokból lényegében semmit nem vettek figyelembe. Ennek az lett a következménye, hogy - noha a hivatal többször jelezte - a jóváhagyott jogszabály-módosításban benne maradt például egy nem létező erőmű-kategória is.

Aranykor-mítosz

A MEH történetét a vezetőhöz kötötten értékelik. A Hatvani-korszak arról nevezetes, hogy a hivatal első embere az árszabályozási módszertanba ásta bele magát, és inkább a gázszektorban jelentett neki szakmai újdonságot. Főigazgatósága idején az ágazat a piacosítás felé haladt, s megjelentek a honi energetikai-monopóliumok megtörésének első elképzelései is.

Az ezredfordulóról azonban már gyakran mint a hivatal aranykoráról esik szó. Nem kizárólag Kaderják Péter vezetői képességeinek köszönhetően, de a MEH akkor „végre politikailag is helyzetbe került” - fogalmazott egy hivatalnok. Az energetika mind a mai napig az MSZP befolyási övezetének minősül. A szocialisták kapcsolati tőkéjének erőműves, valamint áram- és gázszolgáltatói gyökerei Kapolyi László késő Kádár-kori ipari miniszterségének idejéig nyúlnak vissza. A terület az 1998-ban hatalomra került Fidesznek, majd a 2002-es kormányváltást követően gazdasági minisztereket adó SZDSZ-nek is teljesen ismeretlen volt. Az ezredfordulót követő energiahivatali irányváltásnak így vélhetően az is lényeges komponense lehetett, hogy a Fidesz a MEH erősítésén keresztül próbálta megvetni a lábát az

energetikában. (Vagy ha nem ment, legalább a szocialistákéra akartak időnként rátiporni - ez utóbbival próbálkoztak később a szabad demokraták is.)

A hivatal formális jogosítványai is gyengék voltak, s Kaderják 2000-es érkezésekor eredményt csak az engedélyezési területen tudott felmutatni. De mély és intenzív szakmai munka folyt a házban, „ahol tudásban, felkészültségben messze verték már akkor is a minisztériumi főosztályt, mert sokat tudtak a szektorról, és tényleg napi kapcsolatban voltak a szereplőkkel” - mondta az egykori hivatali vezető. Azt pedig külön kedvére való volt, hogy a MEH meglehetősen jól finanszírozott intézmény volt, tehát bérfezülséget nem tapasztalt.

A Kaderják-korszak vezetői négyese képes volt egy irányba haladni - a liberalizációt mint célt tűzték a zászlajukra -, ami a hivatal eredményességét is meghatározta: az elméleti közgazdász Kaderják, az államigazgatásban és az energetikai tervezésben jártas Horváth mellett a nemzeti bankos közgazdász tapasztalattal érkező Varró László, illetve Szörényi Gábor (aki máig az áramszektor engedélyezésével, hatósági ellenőrzésével és felügyeletével foglalkozik). A Köztársaság téri MEH-székházban uralkodó mérnöki szemléletet közgazdasági alapúra kezdték átformálni. Ma is gyakorta emlegetik a debattőr Varrót, aki kíméletlenül irtotta a mérnöki szakzsargont, s a vehemens gazdaságpolitikai bizonyítások híve volt. Szörényi pedig nemcsak a jogszabályi előkészítés során szükséges, teljes körű szakmai egyeztetést végezte el, de a regionális szakmaiság fokmérőjének is nevezhető Energiaszabályozók Regionális Egyesülete (ERRA) életében is meghatározó szereplővé vált.

A korszak legjelentősebb eredménye az áramszektor piacosításához kötődik (az erről szóló villamosenergia-törvényt 2001. december végén fogadták el), ám az is legalább ilyen fontos változás, hogy a hivatal jogállását ekkor sikerült a függetlenedés irányába tolni. Sokat segített ebben az uniós csatlakozási tárgyalások tabudöntőgető hatása is. Ekkor ismertük meg a szolgáltatások valódi minőségszabályozását is. A hivatal némely tekintetben olyannyira valódi csúcsszervvé vált, hogy félelem nélkül szállhatott szembe akár az áramszektor szent tehenének tekintett Magyar Villamos Művekkel is. Először fordult elő, hogy a hivatal az MVM-mel szemben is komoly, szankcionáló döntéseket hozott: előkerült a hosszú távú szerződések (voltageknepen máig lezáratlan), valamint a nyilvánvalóan előnytelen szerződésnek köszönhetően érkező svájci zsinóráram ügye is.

Az aranykor mítoszához azonban egy nagy vereség is hozzátartozik. A kormány 2001-től egyszerűen megtiltotta, hogy a MEH előkészítse és végigvigye a világpiaci drágulást legalább részben követő gázáremelést. „Hiába írtunk a minisztériumba, hogy emelni kellene, azt mondták, nem lehet” - magyarázta Kaderják a Mol több százmilliárd forintos veszteségét és azt, hogy végül emiatt kellett eladnia az egész gázüzletágot. Világossá vált, a MEH szakértelme diszfunkcionálissá válik, ha továbbra is csak papíron maradnak a szakmailag megalapozott, politikailag nem időszerű számításai.

A 2002-es kormányváltást követően érkező szabad demokrata miniszterek nem jól mérték föl politikai támogatottságuk határait az energetikában. Aknamezőre tévedtek, miközben a piacosítás gyorsítása és mélyítése mellett kardoskodva támogatták a fideszes Kaderják vezette hivatalt. Az MSZP-s körökben 2003-ra meg is érlelődött a gondolat: saját ember kell az elnöki székbe.

President Horváth kora

Az egykori minisztériumi szakemberek állították, hogy Matolcsy György (2000-2002) és Csillag István (2002-2004) minisztersége idején a MEH előterjesztései gyakorlatilag megegyeztek az energetikai témájú miniszteri és kormányrendeletekkel. A két különböző kormány tárcafelelőse is kérte a hivatal véleményét. Azóta azonban lényegében teljesen mindegy, ki a szakminiszter. Medgyessy Péter miniszterelnökségétől kezdődően az igazán fontos döntések fokozatosan átcsúsztak a Puch László (2006. május-2008. május), majd a Podolák György vezette parlamenti gazdasági bizottság kontrollja alá. E testület lett a mérvadó akkor is, ha időközben kiépült a hol erősebb, hol gyöngébb, az energetikai kérdésekbe is markánsan megszólalni kész miniszterelnöki apparátus. Egyik példája ennek, amikor Gyurcsány Ferenc 2008 tavaszán, személyi, szerkezeti, valamint szabályozói változásokra hivatkozva menesztette az MVM éléről a bombabiztos pozícióban lévőnek tartott Kocsis István elnök-vezérigazgatót (a BKV ma osztály alatt lévő első emberét). Naivítás azt gondolni, hogy az effajta politikai csatározásokban valamit is érhet egy MEH-főhivatalnok kvázi függetlensége.

2003 elejétől az akkor még elnökhelyettesként dolgozó Horváth J. Ferencet győzködni kezdték az energialobbiban érintett szocialisták, vállalja az elnöki posztot. Horváth - aki novemberben menesztett főnöke szerint „nagyon fegyelmezett helyettes volt” - nem volt egyértelműen politikai potentát. Mellette szökött azonban, hogy akár álmából felébresztve is képes volt a MEH ügyeinek problémamentes átvételére. Végül ellenkezés nélkül vállalta a feladatot, pedig saját bevallása szerint második számú vezetőként jobban érezte magát. „Az biztonságot jelentett, hogy az első számú ember cipelte a döntések felelősségét, s ahogy tudott, ellenállt a politikai nyomásnak” - mondta Horváth, aki a korábban csak a szakmai kérdésekért felelt. Ismerősei szerint a hivatalba lépő elnök sosem volt túl bátor, és ha olykor meg is próbált a húzd meg, ereszd meg elvét követve kompromisszumokat kötni, sok esetben hajlandó volt először ő engedni az eredeti elképzeléséből. Horváth szerint jó eredménynek számít, hogy a hivatal által szakmailag indokolt tízszázalékos áremelésből 7-8 százalékos sikerül a kormányzattal elfogadtatniuk.

Noha 2006-ban az áram-, 2008-ban a gázszektor liberalizálásának fontos törvényei körül bábáskodott a MEH, és a téma gyakran került a média fókuszába, Horváth J. Ferenc egyetlen alkalommal sem állt a nyilvánosság elé, sosem magyarázta meg a konfliktusokat. Nem adott interjút országos napilapoknak akkor sem, amikor az uniós határidőt jócskán túllépve sikerült csak a gázpiacnyitás. (Az E.On és a kormány máig tisztázatlan szerződése miatt.) Az elnök a közvélemény előtt voltaképpen végig rejtőzködő és észrevehetetlen maradt: „csináltuk csendben a dolgunkat, és kevesebbet foglalkoztunk a propagandával”.

Súlypontáthelyezés az Unió miatt

Végrehajtói szerepkörben a MEH jól teljesít ugyan, abba azonban nincs elég beleszólása, ha menet közben megváltoztatják a feltételeket. Pedig a hivatal státusa most is folyamatosan változik. Brüsszelre például kiemelten figyelni kellene, pláne, hogy a Bizottság és az EU vezetése nem elégedett a tagországok energiapiaci liberalizációjának módjával és eredményeivel. A tavasszal elfogadott ún. harmadik csomagnak köszönhetően megújult az uniós koncepció is. Az irányelv-csomag kimondja például, hogy meg kell szüntetni azt a

gyakorlatot, hogy a hatóságok nem tudnak kellően független döntéseket hozni a napi ügyeikben sem, mert állandó politikai beavatkozásoknak vannak kitéve.

Súlypontát helyezésekre volna szükség a MEH struktúrájában azért is, mert meg kéne válaszolni azt a kérdést, hogy milyen energetikai álláspontot képvisel hazánk a régióban és az EU-ban. Ez nemcsak, hogy a mostanitól eltérő belső szerkezetet feltételez a MEH-ben, de a cél elérése érdekében aktívan be kell szállnia a kormányzati szintű munkába. (Akár a minisztériummal szemben is meg kell tudni védeni az álláspontját.) Uniós szerepvállalásunk azért is mondható tragikusnak, mert még az egységes prioritásokat sem sikerült kialakítanunk. A hivatal munkatársai közül többen is részt vesznek EU-s bizottsági munkákban, és azzal szembesülnek, hogy mindent az osztrák szakemberek akarnak vezetni, és ők adják be a legtöbb javaslatot is.

A hivatal és a politika

Az energetika és a miniszterek kapcsolatára az elmúlt tíz évben az jellemző, hogy miközben a tárcavezetőket váltották a leggyakrabban, még egy olyat sem sikerült találni, aki értett volna az ágazathoz. „A szakminiszter is csak politikus, márpedig az energetika a mindennapokban nem politikai, hanem szakmai munka” - magyarázta Hatvani György. Úgy véli, a politikától épp ezért kellett volna távol tartani az ármegállapítás jogát, „ehhez azonban egyik kormánynak sem volt mersze”. Márpedig a hivatal érdekérvényesítő képessége alapvetően a kormányzati működéssel áll összefüggésben. Az egyik nagy probléma, hogy az iparági lobbisták gyorsan rájöttek: nem is érdemes az energiahivatal munkatársait puhítaniuk, hisz az illetékes bizottságokban vagy akár az országgyűlési képviselőkkel konzultálva is eredményesebbek tudnak lenni.

A MEH hivatalnokai pontosan tudják, a parlamenti képviselők melyik cég vagy érdekcsoport mondókáját adják elő a felszólalásaikban. Van, aki szerint ezt is el kell tudni viselni, mások inkább afelé hajlanak, hogy ez az intézményük gyengeségének újabb bizonyítéka. Lobbizni is többféleképpen lehet. Ha Katona Kálmán, mint volt MVM-es vezérigazgató, a régi cégért lobbizva javasol egy-egy félmondatnyi szövegígazítást, abban lehet találni racionális magyarázatot. Az már kevésbé érthető, amikor a törvény szövegébe utólag, esetenként a szakmaiságot is megkérdőjelező félmondatok is bekerülnek valahogy.

Jó példa e homályos lobbizásra a nemrég meghirdetett új szélenergia-tender is. A jogszabályi 1.0-ás verzióját az összes iparági szereplő véleményét figyelembe véve küldte meg tavaly szeptemberben a MEH a minisztériumnak. A szöveg átalakulásáról azonban a MEH-be egyre kevesebb információ jutott vissza. Így a kihirdetett jogszabályba - a hivatalnokok számára nem is olyan meglepő módon - több olyan szövegrész is bekerült, amelyeknek a forrását sem tudják megnevezni a szakemberek. Talányos például, ahogyan a rendelet a pályázatokhoz rendelt értékelő bizottságba delegálást körülírta. Mivel a pályázatokról döntő határozatot a hivatalnak kell kiadnia, a logikus az lenne, ha a MEH szakembereiből állna a bizottság. A delegálás kritériumai azonban nincsenek szakértelemhez kötve, így azokból az is kiolvasható, hogy akár mind az öt bizottsági tag lehet pártpolitikus vagy politikai potentát.

A hivatal elnöke alanyi jogon jelen lehetne minden olyan kormányülésen, gazdasági bizottsági ülésen, ahol energetikával kapcsolatos kérdést tárgyalnak, ám mindez írott malaszt, ha az elnököt jó ideje már meg sem hívják. Az is igaz azonban, hogy ez őket nem is nagyon aggasztotta. Nagy kérdés, hogy van-e visszaút onnan, hogy legutóbb például a kormányülésen

dőlt el, mennyi legyen a villamos energia rendszerhasználati díja, de a legkevésbé sem számított, hogy szakmai alapon mi volna indokolt. Horváth csak utólag, lemondása után - tét nélkül - árulta el azt is, hogy az utóbbi évek áram- és gázáremeléseinek döntéseinél sokszor nemcsak hogy a MEH, de a miniszter véleményét sem vették figyelembe. Miután az energetikai szabályalkotás az utóbbi években főként pártpreferenciákkal és közvélemény-kutatási eredményekkel állt szoros összefüggésben, a MEH áhított szakmai függetlensége is zárójelbe került. Egyetlen megoldás jelenthet kiutat: a hallgatás és maszatolás helyett minden kérdésben transzparenciára kellene törekednie a hivatalnak. Ha minden előkészített anyagot publikálnak, akkor legalább az esély megvan rá, hogy a végső döntés felelőssége megismerhetővé váljék. E nélkül nincs semmi, ami megvédené a hivatalt a politikai és/vagy befektetői nyomásyakorlás rá vetülő árnyékától.

Hivatalvezetők voltak

Szabó Imre (1994-97) műszaki egyetemi tanárként lett főigazgató, regnálása alatt az energiaszektor jelentős részét eladták, privatizálták. Ebben az időszakban kellett kimondani, hogy a 94 előtti energiaárak szocializmusban kialakult ár- és támogatási struktúrája nem tartható tovább. Az árképzési rendszer korrekcióját a hivatal a vezetése alatt elvégezte, igaz, pusztán végrehajtó szerepre kérték fel. Szabó legfőbb érdeme ma is az, hogy a privatizáció - amikor mégiscsak arról volt szó, hogy pénzt kellett csinálni a semmiből - lezajlott. Egyik beszédében azt ecsetelte, hogy az ő munkáját igazából nem a fogyasztók fogják értékelni, hanem a szektorban megjelent új tulajdonosok, akik nélkül viszont a rendszer aligha maradhatott volna életben. Kedélyes emberként emlékeznek rá. Sok szakmai beszélgetést kezdeményezett, de önálló mozgástere egyáltalán nem volt.

Hatvani György (1997-1999) már a rendszerváltás előtt a magyar villamosenergia-politika és -stratégia tervezésének és kivitelezésének egyik állandó alakja. Szakmai pedigréje MEH főigazgatói kinevezéséig is kifogástalan: 1964-től első menetben 27 évet töltött el a Magyar Villamos Műveknél, a mérnökségtől a vezérigazgatói székig jutott. A rendszerváltást követő politikai kényszerpihenő után, a már részvénytársasági formában működő MVM igazgatótanácsának elnöke (1994-95), főállásban azonban a Transelektro vezérigazgató-helyettese is. 1997 decemberétől a Magyar Energia Hivatal főigazgatója, 99 márciusában, egy a Transelektro körüli támogatási ügy árnyéka miatt a miniszter felmentette. A 2002-es MSZP-győzelem energetikai ügyekért felelős helyettes államtitkárként csinált belőle, onnan 2006-ban a rendszerirányítóba, a Mavirba kerül. Jelenleg annak igazgatósági elnöke. Energiahivatali vezetőségéből arra a legbüszkébb, hogy „a profitorientált cégek és az állami lehetőségek és jogszabályok közti kényes egyensúlyt nagyobb balhék nélkül sikerült fenntartani”.

Kaderják Péter (2000-2003) Chikán Attila gazdasági miniszter kabinetfőnökeként kóstolt bele a napi politikába. Egyetemi oktató, közgazdász. Szakmai kihívásként értékelte az energetikai liberalizációt, pártolta a közgazdaságilag megalapozott előterjesztéseket. Főigazgatóként előkészítette és levezényelte az árampiacnyitást, de az ő vezetése idején került szóba először az is, hogy készülni kell az EU-ban is csak akkortájt formálódó szén-dioxid-kereskedeleme; hogy az energetikában is fontossá válik a környezetvédelem és a megújuló energia. 2003-ban a pozícióját annak ellenére megpályáztatta a miniszter, hogy hat évre szóló kinevezése még érvényben volt. Eltávolítását 2007-ben az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek mondta ki, Kaderják ezt követően kártérítési pert is indított. „Még

mindig benne vagyok, de most egy ideje már nyeresre állok" - summázta az egykori vezető. Akkori közvetlen munkatársai egy részével a Budapesti Corvinus Egyetemen létrehozta a Regionális Energiagazdasági Kutatóközpontot (REKK), melynek ma is vezetője.

Horváth J. Ferenc (2003-2009) 1980-85 között az Energiafelügyelet Energiatervezési és Információs főosztályán volt vezetőhelyettes, 1985 végétől a Kapolyi László vezette Ipari Minisztérium Elemző és Információs Főosztályát vezette. Szerkesztette az *Ipari Szemlét*, a KSH folyóiratának, a *Gazdaság és Statisztika* szerkesztőbizottságnak is tagja volt 89/90 fordulóján. 1991-től a Digital-Power Energetikai és Környezetvédelmi Kft. egyik ügyvezető igazgatójaként főként gazdasági társaságok, intézmények és települési önkormányzati szervek energiaellátó-rendszereinek átvilágításával foglalkozott. 1994-ben Szabó Imre az energiaszolgáltatási terület igazgatójának hívta a MEH-be. Főnöke halálát követően 1997-ben négy hónapig, majd Hatvani György menesztése után 1999-ben kilenc hónapig megbízott főigazgatóként irányította a hivatalt. 2002-ben elnökhelyettségé, Kaderják eltávolítását követően pedig elnökké nevezték ki. Hat évre szóló megbízatása 2003. november 10-étől élt. A minisztériummal és miniszterekkel vívott csatáiról azt mondta: „Megértettem, hogy ezek az emberek ilyen gyorsan nem tudják átlátni ezt a rendszert”. Bevallása szerint szándékosan került a nyilvánosság.

A cikk az Energia Klub „Energia Kontroll” Projektjének keretében, a Társaság a Szabadságjogokért oknyomozó programjának együttműködésével, az Open Society Institute és a Trust CEE támogatásával készült. Külön köszönet Vajda Évának és Siposs Zoltánnak.

2009. november 27.